Дзвони Лемківщини

№ 8
Грудень 1994 року

Реєстраційне свідоцтво ТР № 145
Газета заснована у квітні 1994 року

ЧАСОПИС КРАЙОВОГО ТОВАРИСТВА «ЛЕМКІВЩИНА» В УКРАЇНІ

ХРИСТОС СЯ РОЖДАЄ, ШАНОВНІ ЛЕМКИ!

Богдан-Ігор АНТОНИЧ

РІЗДВО

Народився Бог на санях
в лемківськім містечку Дуклі,
Прийшли лемки у крисанях
і принесли місяць круглий.

Ніч у сніговій завії
крутиться довкола стріх.
У долонях у Марії
місяць — золотий горіх.

КОЛЯДА

Тешуть теслі з срібла сани,
стелиться сніжиста путь.
На тих санях в синь незнану

БОГ ПРЕДВІЧНИЙ

Бог предвічний народився,
Прийшов днесь із небес,
Щоби спас люд свій весь
І утішився.

У Віфлеємі народився
Месія – Христос наш
І Пан наш для всіх нас,
Нам народився.

Ознайомив то Ангел Божий
Наперед пастирям,
А вчера звіздарям
І земним звірям.

Діва Сина як зродила,
Звізда ста, де Христа
Невіста Пречиста
Сина зродила.

Тріє цари йдуть со дари
До Віфлеєм-міста,
Де Діва Пречиста
Сина повила.

Звізда їм ся об'явила
В дорозі, о Бозі,
При волі, при ослі

Тешуть теслі з срібла сани,
стелиться сніжиста путь.
На тих санях в синь незнану
Дитя Боже повезуть.

Тешуть теслі з срібла сани,
сняться веснянії сни.
На тих санях Ясна Пані,
очі наче у сарни.

Ходить сонце у крисані,
спить слов'янськеє Дитя.
Їдуть сани, плаче Пані,
снігом стелиться життя.

Коляда.

Світлина Івана КИРИЛЮКА.

Де Діва Пречиста
Сина повила.

Звізда їм ся об'явила
В дорозі, о Бозі,
При волі, при ослі
Їм ознаймила.

«Тріє цари, де ідете?»
«Ідеме в Віфлеєм
З желаннєм, покоєм
І повернемся».

Иншим путем повернули
Погану, безвстидну
Безбожну Іроду
Не повинулись.

І Йосифу Ангел мовить:
«З Дитятком і з Матком,
З бидлятком, з ослятком
Най ся хоронить».

«Слава Богу», – заспіваймо,
Честь Сину Божому
І Пану нашому
Поклін віддаймо.

НЕБО І ЗЕМЛЯ НИНІ ТОРЖЕСТВУЮТЬ...

Святковий календар у всіх народів, у тому числі і в нас, розпочинався зимовим повтором сонця на літо, коли день починає прибувати. Це було Свято народження Сонця, що святкувалося наприкінці грудня й на початку січня. Це КОЛЯДА — найважливіше, центральне зимове свято, все пронизане хліборобськими ознаками.

Напередодні Різдва, що заступило Коляду, всяка робота спиняється і тільки готовилася СВЯТА ВЕЧЕРЯ. Скрізь мусів бути повний порядок, — адже іде СВЯТ-ВЕЧІР і РІЗДВО, коли господар грає у своєму домі виразну роль стародавнього жреця. Тепер він накликує своєму домові і своїй родині щастя і урожаю на новий рік.

День напередодні Різдва проводиться у спокої і мирі. Пополудні добувається новий вогонь і ним розпалюється в печі 12 полін, що готувалися 12 днів, і на них починають готувати 12 страв. Коли ж не 12, то хоча б 9 ритуальних страв.

Уся родина і худоба на Святий Вечір мусить бути вдома, а хто не буде, той засуджений цілий рік блукати.

За вечерею, що зветься СВЯТОЮ ЧИ БАГАТОЮ КУТЕЮ, сідає врочисто вся родина, а також запрошуються ті, хто не має можливості готувати свої вечері.

Різдвяна кутя й узвар мають ритуальний характер і надзвичайно давні.

Христос родився на сіні і цим ушанував його. Тому на Різдво сіно шанується всіма. У ніч під Різдво воно стелиться на покуті, а в нього ставляться кутя і узвар.

Про Святу Вечерю існує повно різних повір'їв. Під час Святої Вечері не вільно розмовляти і вставати, щоб води напитись, — інакше усі жнива будеш хотіти пити. Як чхнеш на Вечері, це на щастя.

На чотирьох кутах столу на Свят-Вечір господиня кладе часник під скатертину, щоб відігнати злу силу.

Діти залазять під стіл і кудкудачать, щоб кури добре неслися. Перед Святою Вечерею закликають до столу стихійні сили — звірів, бурю, метелицю, мороза. Хтось із молодших, а то й сам господар кричить у двері: «Морозе, Морозе, ходи до нас куті їсти. Коли не йдеш, то не йди на жито, пшеницю та на всяку пашницю».

По Вечері виряджають дітей роздавати трохи куті та інші дарунки (гостинці) своїм родичам та близьким: за душі померлих предків.

Цього вечора багато ворожать, а то й заклинають. Приміром, затикають усі дірки в лавах, щоб ворогам роти позатикало.

МИТРОПОЛИТ ІЛАРІОН.

50-РІЧЧЯ ДЕПОРТАЦІЇ ЛЕМКІВ

ВИРУЄ КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ

Відзначення 50-річчя депортації українців з Лемківщини, Надсяння, Холмщини й Підляшшя в Україну проводилося у Бережанах 3 липня цього року. Саме тоді в музеї книги було відкрито виставку родини Винників. Родини, яка повністю прочитала чорну сторінку в історії нашого народу, опинившись майже зовсім босими і голодними на Бережанщині. Про це з сльозами на очах розповідала Зеновія Федорівна, читала свої вірші про цю сумну дату. Але не зломили мужню жінку лихоліття. Вона виростила чудових дітей, внуків. Картини сина-художника Ігоря, які експонувались на виставці, не залишили байдужими нікого, а чарівна музика дочки і внучок заворожила присутніх.

Багато сердечних побажань написали відвідувачі вишивальниці та художнику Винникам. Два місяці бережанці мали змогу любуватися цими чудовими витворами людських рук. І ось 9 вересня настав час закриття виставки. Знову спогади, сум, сльози. Адже якраз в цей день минало півтоліття з часу переселення. Зібрались майже всі члени товариства «Лемківщина», ансамбль «Лемкиня», члени Союзу українок, щоб ще раз подякувати за працю Винникам. В краєзнавчому музеї відкрито два зали творів народно-прикладного мистецтва, живопису, писанок, одягу, книг і фотографій, які засвідчують життя найзахіднішої гілки українського народу там, на батьківщині, і тут на Бережанщині.

Відкрив виставку науковий працівник музею С. Дудар. Коротко згадав історію депортації гість з Тернополя Володимир Барна. Перед присутніми виступив заступник голови райвиконкому Ярослав Новоженець. Спогадами поділилися голова товариства Ольга Трач, а також Марія Гарап'юк, Василь Вовчак, Ярослава Кузимчак, сестри Кудеревко (Гарап'юк і Семеняк). Виступаючі говорили, що переселення є одна з найбільших трагедій українського народу, бо це був свідомий злочин проти корінного населення, якого насильно позбавили рідної землі. Це був справжній геноцид проти українського народу, чорна сторінка нашої історії, яку ми не повинні забувати.

Відвідувачі оглянули картини Стефанії Русиняк «Лемківське весілля», «У Верхомлі на Великдень коло церкви» та інші. Дружина фольклориста і стоматолога Ореста Гижі Ганна представила матеріали про подвижника, який 20 років життя віддав збиранню і впорядкуванню лемківських пісень. Родинні фотографії, спогади доповнюють наші знання про О. Гижу. Його дарунки – бюст і «Кобзар» Т. Г. Шевченка, портрет М. Лисенка збагатили виставку.

Різними барвами милують око писанки Марії і Тетяни Гарап'юк, Тетяни Трембі, Олени Качковської, Галини Ратич, Ярослави Кузимчак. Ансамбль «Лемкиня» порадував присутніх майстерним виконанням пісень. На закінчення присутні виконали пісню-гімн про гори наші Карпати.

10 та 11 вересня делегація району взяла участь у відзначенні 50-річчя в Тернополі. Під час конференції на виставці ми представили альбом-життєпис товариства. На Співочому полі успішно виступив гурт «Лемкиня».

23 жовтня з ініціативи районного товариства ансамбль «Лемкиня» відвідав своїх краян в селах Гутисько та Деймня.

Зустріч відкрила вчителька пульмонологічного санаторію С. Ждиняк. Вона згадала чорні сторінки з життя лемків, коли їх насильно вивезли на Бережанщину. Важкими були роки становлення. Але цей сильний духом народ виніс усе . Пісні, які виконували лемкині, нагадали глядачам рідні гори, рідні домівки, дитячі роки, могили предків.

Вкінці вечора з сльозами на очах присутні разом виконували лемківські пісні. Від імені вдячних краян учасникам гурту «Лемкиня» піднесли квіти, а керівнику Юрію Васенку – сувенір. Їм щиро подякували голова сільської Ради іван Кузяк, вчителька Підвисоцької школи В. Михайлиши. У свою чергу Товариство «Лемківщина» виносить щиру подяку голові селянської спілки ім. Б. Хмельницького п. Мар'яну Шпаку за підтримку та наданий транспорт.

30 жовтня у краєзнавчому музеї було відкрито виставку живопису вихідця з Лемківщини М. Лихоти. На жаль, не зміг бути присутнім на виставці сам художник через хворобу. Відвідувачі ознайомились з творами майстра, який майстерно відтворив церкви майже з кожного села Лемківщини. На виставці були присутні родичі М. Лихоти, також гість зі Львова історик-лемкознавець Іван Красовський.

В планах нашого товариства – встановлення пам'ятного знаку, присвяченого трагічній даті та широке відзначення депортації з Лемківщини.

У лютому 1995 року члени товариства будуть відзначати 135 річницю з дня народження Тимотея Старуха – вихідця з Лемківщини, посла до австрійського парламенту від Бережанщини.

З. БОЙКО,
науковий працівник краєзнавчого музею.

УВАГА:

РОЗШУКУЮТЬСЯ РІДНІ

ВЕЧІР-РЕКВІЄМ

Туга за втраченою землею

20 листопада 1994 року в м. Самборі в Народному Домі з ініціативи товарства «Лемківщина» і «Надсяння» проведено відзначення 50-річчя депортації українців з Лемківщини, Надсяння, Холмщини, Підляшшя, що тепер під Польщею.

На сцені велика афіша – «50-річчя примусового переселення українців з їх споконвічних українських земель», великий образ Самбірської Чудотворної Ікони Матері Божої з Ісусом Христом на руках, нахилений синьо-жовтий прапор з жалобною чорною стрічкою, запалені свічки скорботи.

Конференцію відкрив голова Самбірського товариства «Лемківщина» Михайло Шпак. Отець декан Іван Гаваньо разом з присутніми змовили молитву. Його родина та

СПОГАДИ

З ГЛИБИНИ МИНУЛИХ РОКІВ

Декілька років тому, читаючи книгу «Лемківщина. Частина І. Земля. Люди. Історія. Культура» я наткнулася на фотографію, передруковану із газети «Наш Лемко», на якій був напис «Український театральний гурток у Боську». Серце моє радісно і бентежно забилося і мимоволі пригадалося, що подібну фотографію уже доводилося бачити у скрині моєї матері. Думки і накотилися, і заполонили мене.

Матуся колись розказувала мені про цей гурток. Більшість із тих людей, що знаходяться на світлині, мені добре відомі. Я знав їх, зустрічався з ними, розмовляв. На жаль, більшість з них сьогодні уже відійшли у засвіти, звідки немає вороття нікому. Буду надзвичайно радий, коли газета «Дзвони Лемківщини» надрукує цю фотографію на своїх сторінках, адже на ній зображені піонери популяризації українських ідей у нашому селі Боську (Беско). Тим більше, що на Західній Україні живе багато переселенців із цього села і в них, можливо, ця світлина викличе такі ж хвилюючі спогади, як у мене.

Фотографію зроблено у далекому 1927 році, коли самодіяльний гурток їхав до Перемишля на прем'єру вистави «Маруся Богуславка».

Але чому я наголосив на тому, що вони були популяризаторами українських ідей? Річ в тому, що в центрі світлини знаходиться отець катехет Микола Головач, який не тільки навчав дітей у школі релігії і співу, а й займався патріотичним вихованням селян. Передусім він згуртував навколо себе здібну молодь і організував український театральний гурток. Ці молоді люди вели активну пропаганду, займалися просвітою, несли поміж селян світло знань і науки.

ДОРОГІ КРАЯНИ, ПЕРЕСЕЛЕНЦІ З ЛЕМКІВЩИНИ!

Чи не відомо вам про долю ІВАНА ЛІЩИНЕЦЬКОГО —

учителя із Верхомлі Великої в 1942—1944 роках.

Іван Ліщинецький свого часу успішно закінчив Учительську семінарію в Криниці. Можливо, ще живуть ті, хто навчався разом з ним, чи пізніше зустрічався на тернистих дорогах життя.

Якщо вам відомо щось про долю Івана Ліщинецького, просимо повідомити нам за такою адресою в Україні:

м. Тернопіль, вул. Наливайка, 5.
Вадзюк Ольга Володимирівна.
Телефон 5-16-64.

В Америці:
Holownyi Komitet Pidhaycchan
5907 Statc Road
Parma, Ohio 44134 VSA
Tel. 216-888-4220

У разі потреби можна скористатися телефоном Тернопільського обласного товариства «Лемківщина» — 2-42-44.

раз Самбірської Чудотворної Ікони Матері Божої з Ісусом Христом на руках, нахилений синьо-жовтий прапор з жалобною чорною стрічкою, запалені свічки скорботи.

Конференцію відкрив голова Самбірського товариства «Лемківщина» Михайло Шпак. Отець декан Іван Гаваньо разом з присутніми змовили молитву. Його родина також була у числі депортованих, про що він згадав у короткому слові.

В робочій президії – голова Львівського товариства «Лемківщина» Ілля Чулик, заступник голови Львівського товариства «Надсяння» Зенон Бурий, голова Трускавецького товариства Володимир Овод, поет з Лемківщини Василь Хомик, голови самбірського товариства «Надсяння» та «Лемківщина» Володимир Солодяк та Михайло Шпак. Названі особи виступили з рефератами. Голова Спілки політв'язнів та репресованих Микола Мишко виступив з промовою про боротьбу УПА в Закерзонні.

Із спогадами про цю сумну дату виступили Павло Дідич – голова профспілки держустанов, Петро Осюрак – директор середньої школи, Іван Скробало – завідуючий міськвідділом культури, керівник церковного хору та чоловічого народного хору «Дзвін».

Із виголошеної Михайлом Шпаком доповіді дізнаємось, що на Самбірщині проживають переселенці 1945–1947 років з різних повітів: Перемишля, Сянока, Ліська і Холма, Любачева і Белигорода, Кросна і Ясла, Нового Сонча і славної Криниці.

Більше 70 сіл і міст згадав доповідач, а також назвав ряд добре знаних прізвищ переселенців, серед яких висококваліфіковані спеціалісти у промисловості, голови селянських спілок, директори підприємств, середніх шкіл, головні спеціалісти медустанов, освіти, культури.

Учасники відзначення 50- річчя депортації прийняли звернення до Президента Польщі Л. Валенси, Президента України Л. Кучми та Голови Верховної Ради О. Мороза.

Після конференції відбувся концерт-реквієм, в якому взяли участь народний чоловічий хор «Дзвін», народна жіноча капела «Червона калина», дитячий ансамбль «Пролісок», тріо бандуристок, а також переселенці різних поколінь з числа глядачів, що виконали лемківські пісні.

Не обійшлось без сліз при спогадах за втраченою землею, сплюндрованими церквами.

Все дійство знято на відеокасету. Віримо, що і через сто років буде кому згадати і передати поколінням тугу про знищену землю і нескорений український нарід.

Михайло ШПАК,
голова Самбірського товариства «Лемківщина».

Перемишля на прем'єру вистави «Маруся Богуславка».

Але чому я наголосив на тому, що вони були популяризаторами українських ідей? Річ в тому, що в центрі світлини знаходиться отець катехет Микола Головач, який не тільки навчав дітей у школі релігії і співу, а й займався патріотичним вихованням селян. Передусім він згуртував навколо себе здібну молодь і організував український театральний гурток. Ці молоді люди вели активну пропаганду, займалися просвітою, несли поміж селян світло знань і науки.

Хто вони ці люди, що дивляться на нас з глибини проминулих десятиріч? В нижньому ряді сидять (справа) Іван Бобак (сільська кличка Курдаль), Войнар Тван (зліва). Приклякнув на коліно мій батько Андрій Цуп (в селі говорили «іти до Костана»). Далі на фото дівчата — Страхоцька Антоніна і Капина Рузя, поруч сидить Микола Теплий («Боронянка»). Далі зліва стоять Анна Проць, Костевич Антоніна і Костевич Анна. Справа від о. Головача — моя мати Тепла Антоніна, зліва від отця — Куземко Магдалина. Ліворуч — Цуп Іван, брат мого батька, Емілія Козак і вище вліво — Осип Бабак («Боббачин»). Емілія та Осип були одружені і на той час уже мали діточок, але знаходили час для улюбленої справи.

Зліва у самому кутку — наймолодший учасник гуртка Цуп Михайло, третій брат.

Зліва від отця сидять Бобак Галина (висока) і Куземко Анна (нижча). Праворуч від Галини стоять Василь Козак, Михайло Роман, малий Петро Роман, Антон Теплий (брат моєї матері), Шургай Петро, і в кутку праворуч Федьо (на жаль, прізвища його згадати не можу).

Справа від моєї матері найбагатший господар села — Роман Василь і крайній Кушнір Микола. тільки декілька осіб я не назвав, тому що стерлися їх прізвища з моєї пам'яті.

Отець Головач проводив у селі велику просвітню роботу, створив також духовий оркестр. Духові інструменти закупила громада села. 1940 року отець організував чоловічий хор у складі 40 чоловік. Виконував цей хор народні та патріотичні пісні. На великі свята співав у церкві літургію. Принагідно зауважу, що лемки завжди володіли чудовими голосами. І ще о. Головач організував дитячий хор, в якому співав і я. Це були незабутні дні мого життя.

Село жило повнокровним духовним життям. Пияків майже не було. Всі поважали один одного, не було ворожнечі, яку спостерігаємо нині.

Трагедія розгорілася 1939 року, коли вибухнула польсько-німецька війна. Німці вдердися в село 12 вересня, спалили 18 садиб, вбили 16 ні в чому не винних людей. Отця Головача вбили поляки 1944 року. Але розповідь про це звіряче вбивство — окрема розмова, до якої я повернуся наступного разу.

М. ЦУП,
переселенець із с. Боська.

Світлина з архіву М. ЦУП.

СПОМИНИ МИНУЛОГО...

Ярослава Філь

СТЕЖКАМИ БОРЦІВ ЗА ВОЛЮ УКРАЇНИ

ПРО АВТОРКУ: Ярослава Філь — відома підпільниця УПА («Марта»), яка працювала референтом у провідника Голяша («Мара») на Лемківщині у 1944—1947 роках.

Сьогодні проживає у Мюнхені (Німеччина). Незважаючи на поважні роки, проводить велику суспільно-політичну роботу. На її запрошення народна хорова капела «Лемковина» успішно гастролювала в Німеччині у січні цього року.

Покійний чоловік Ярослави Микола Філь уродженець Ярославщини, доктор історичних наук, професор, колишній організаційний референт УПА у 1944—1947 роках на Лемківщині («Ярославич», «Пугач»).

Микола Філь написав спогад про боротьбу з окупантами на Лемківщині в 1944—1947 роках, які не втратили своєї актуальності і в наш час і котрі редакція нашої газети має намір невдовзі частково опублікувати.

Час гоїть рани, затирає в пам'яті спомини минулого, страшного, неймовірних терпінь, переслідування, тяжких часів для лемків, які здавалося не в силі ніхто пережити.

Але пережилося, щоправда багато лемків повмирало, багато загинуло в героїчній боротьбі за рідну прадідівську землю, деякі поховані в Карпатах і ніхто ніколи не довідається, де їхні могили. Багатьох наших вояків ніхто не ховав, бо не було коли і кому ховати, деяких поховали у лісі його друзі та не знали, навіть прізвища і походження, бо був чужий в цих тернах. Такі були часи боротьби з більшовицькими військами і польськими бандами, які грабували, палили лемківські села, мучили, вбивали наших селян, молодих, старих чоловіків, жінок і дітей, тільки за те, що не хотіли покидати своєї прадідівської землі, своїх гір, своїх хиж. Хоч нелегко їм там жилося за мирних часів, а ще важче в час воєнної і повоєнної завірюхи, але вони іншого життя не знали, любили гори, полонини, села, церкви.

Скільки неправди писалося нашими ворогами-поляками про страшні банди «бандеровцуф», які мордували, вбивали і палили. Де було записано і Горлицького повіту. В околицях села я працювала в сітці ОУН, перебуваючи в підпіллі з 1944 до 1947 року.

«Лемківська Ватра» відбувається вже 10 років. Перед тим проходила в селі Бортному, а вже чотири роки закупили землю біля Ждині, там більша площа, можна запросити більше людей. А з'їжджаються на «Ватру» лемки, яких виселили з цих земель на територію теперішної України і багато їхніх потомків, яких у 1947 році виселали на колишні німецькі землі — Судутунлянд (над морем), Остпройсен (мазурські землі). Цього року зі Львова виїхало 12 автобусів. На «Лемківській Ватрі» зустрічаються тисячі людей: мистецькі групи, хори, оркестри, старші, молодші і діти. Там співають, декламують, танцюють цілих три дні, від 10 год. ранку до 8-ої вечора. О восьмій починається забава і при звуках різних окестрів танцює молодь до самого ранку.

Їхати на «Ватру» приємно, бо є нагода побачити велику кількість народу, яка плекає свою культуру — пісню, танець, театр.

«Ватра — це велике духовне піднесення для всіх приїжджих, зустріч з родиною, знайомими, однозначних. Згадала також калмика Колю, був вірним чурою легендарного командира Хріна, який один з перших взявся організувати лемківські сотні і три роки воював на Лемківщині. Його боялися польські комуністи і страшили ним свої дітей. А він був щирий, милий, веселий.

Згинув у нерівній боротьбі, переживши в криївці зиму з 1947—1948 року.

Думками переходила я околиці як вояк УПА, а очима оглядала, як за 50 років відбудувалася Лемківщина. Гарні нові хати, обширні обійстя, на

на скалистих поворотах і попадаємо в прірву. Але наші шофери та митці, хоч втомлені спекою, вимучені недоспаною ніччю, якось вивезли нас на саму гору.

Перед нами їхав автобус з Закарпаття і зіпсувався, так що не міг дальше їхати і це стримало колону. Важка дорога автобусами як з Галичини, так із теренів Польщі. Автобуси старі, часто в дорозі псуються, жодної вентиляції. Часто забракне палива і треба його «здобувати». Харчі треба брати зі собою, проте немає можливостей їх холодити. На постоях нічого не можна купити. Може і є можливість щось набути, але групи з України не мають грошей. Їм на дорогу не вимінюють ні одного польського злотого (хіба хтось має запаси). Люди беруть зі собою бараболю, печуть її при вогнищі — це скромна, але здорова їжа. Мало хто має зі собою шатра. Часто-густо навіть старші пані сплять в автобусах. Мужчини — під голим небом, в спальних мішках. У «Ватрі» брали участь також польські мистецькі групи, але мало. На офіційному відкритті «Ватри» присутні представники польської влади. Мистецькі групи дістають картки на безплатний

полях корови, вівці, але переважно чужі поселенці. Коли була відлига в Польщі, тоді були дозволені українські школи, преса як «меншосці в панстве Польськім», дозволено лемкам повертатися в рідні сторони на прадідівські села, тоді треба було свою хату відкупити, а коли була спалена, то будувати нову, на що держава грошей не давала. Бачила я також по селах старі лемківські хати, покриті соломою, западені в землю. Навіть в Ж[illegible]ні була така хатка: лише одне осклене вікно на світ божий, а інші позабивані дошками. Жила там старенька бабуся, хвора на ноги. Коли ми її спитали, чому не йде до

час воєнної і повоєнної завірюхи, але вони іншого життя не знали, любили гори, полонини, села, церкви.

Скільки неправди писалося нашими ворогами-поляками про страшні банди «бандеровцуф», які мордували, вбивали і палили. Де було записано і хто може довести, що Українська Повстанська Армія нападала на польські, чеські чи словацькі території і хотіла присвоїти їх для себе? УПА старалася лише боронити рідні землі, свій нарід від напасників.

Так, це було 50 років тому і хто пережив той час, зі страхом згадує його сьогодні, розповідає дітям і онукам про все пережите, про героїчну боротьбу української молоді в 1944—1950 роках. Під час Другої світової війни національно свідома молодь повстала проти двох окупантів України, сподіваючись використати воєнні умови, щоб підняти свій нарід до боротьби за незалежність і самостійність. Молодь, яку брали до чужих армій і примушували боротися за чужі інтереси, втікала у ліси, творила загони самооборони, боївки, а згодом і армію. Вона розуміла, що саме тепер може бути нагода скинути кайдани, позбутися віковічної неволі, створити свою державу.

От з такими думками їхала я цього року зі Львова на «Лемківську Ватру», яка відбувалася в селі Ждиня. Ватра — це нагода побачити велику кількість народу, яка плекає свою культуру — пісню, танець, театр.

«Ватра — це велике духовне піднесення для всіх приїжджих, зустріч з родиною, знайомими, односельчанами. Давніше, коли почалися ці свята, люди їхали з надією, що побачать останки рідного села, батьківську хату. Але це траплялося не так часто, бо села лемківські переважно знищені, спалені, зруйновані і стоять пусткою. Деякі села заросли лісом, терниною, що і сліду немає. Люди по деревах, потічках, здичілих садках пізнавали, де стояла їхня хата. Хто пам'ятав, згадував про часи, коли тут вирувало життя, жили їхні батьки, діди, а разом з ними — повстанці.

Важкою була дорога зі Львова до Ждині. Усі автобуси стояли на кордоні більше, як вісім годин. Дошкулювала спека — до 40 градусів. Частково навіть українські пограничники забороняли виходити з автобусів. Рятувалися люди водою, мочили рушники і клали на голову. Обшукали нас українські, опісля польські пограничники і здавалось навіть що ніколи не рушимо в дальшу дорогу. До Ждині приїхали ми пізно вночі. Страшно було їхати крутими гірськими дорогами на місце постою, здавалось, що автобус не повернеться.

Мужчини — під голим небом, в спальних мішках. У «Ватрі» брали участь також польські мистецькі групи, але мало. На офіційному відкритті «Ватри» присутні представники польської влади. Мистецькі групи дістають картки на безплатний обід, а дальше треба самому харчуватись. І не дивно, що виглядають втомлені, зажурені. Але коли виходять на сцену у своїх чудових регіональних строях, то аж душа радується — всі свіжі, веселі, моторні. Різнобарвні українські народні строї перероджують артистів у чудові мальовничі писанки. Гордимося своїм мистецтвом, яке, помимо несприятливих умовин за довгі роки, плекається серед народу, дійшло до вершин краси і захоплює своїх та чужинців. Хто з чужинців сказав би, що ці люди їхали до Ждині дві доби, не доїдали і недосипали ночей. Це може витримати, перебороти лише наш нарід. Вони тут, у Ждині, засвідчують перед Польщею і цілим світом, що Лемківщина — це їхня батьківщина, що це частина України.

Покинувши «Ватру», мала я нагоду приватним автом поїздити по Горличчині, поклонитися лісам, які колись переходила босими ногами. Згадала присілки і села, що давали нашій армії притулок і підтримку. Згадала в думках і помолилася за борців за волю України знаних і не також по селах старі лемківські хати, покриті соломою, западені в землю. Навіть в Ж-чині була така хатка: лише одне осклене вікно на світ божий, а інші позабивані дошками. Жила там старенька бабуся, хвора на ноги. Коли ми її спитали, чому не йде до церкви, казала, що хвора на ноги, не може іти далеко. Сини перенеслися з невістками до інших, новіших хат, а вона з ними жити не хоче, буде доживати віку у своїй старенькій хаті. Інші села розбудовані, багато нових хат, господарських забудувань, є газ електричне світло, в Г лицях також великі зміни, гарні нові будинки, чисті вулиці.

Чи зуміє український нарід оцінити великі жертви, які він поніс, чи зрозуміють лемки, що вони є нерозривною частиною Вільної Незалежної України? Говориться, що Самостійна Українська Держава повстала без кровопролиття. Жертви визвольної боротьби, їх неповинна кров кличуть нас усіх до згоди, до праці, щоб вдержати свою Незалежність. Українці мусять зрозуміти, що Державу будується і скріплюється лише жертвуючи найдорожчим — життям, мозольною працею цілого народу.

Ярослава ФІЛЬ.

Виступає молодий лемко Андрій Лісняк – активний учасник художньої самодіяльності.

Світлив М. БЕНЧ.

ХРОНІКА НОВИН

21 листопада 1994 р. відбулось засідання правлінь тернопільського обласного і міського Товариства «Лемківщина», на якому виступив голова Товариства О. Венгринович. Він проінформував про роботу Президії Світової Федерації лемків та з'їзду Об'єднання Лемків у Польщі, які проходили в м. Горлиці 11—13 листопада 1994 року.

* * *

11 грудня 1994 року в м. Чорткові члени правління обласного товариства «Лемківщина» О. Венгринович, Я. Бережнюк і Л. Бурякова провели спільне засідання з членами правління Чортківського районного відділення, на якому обговорено роботу Товариства.

* * *

Цьогоріч, як і торік, лемківські родини відвідав святий Миколай і вручив дітям гарні подарунки.

СЕМЕН СИСКО

ЧОРНІ ДНІ ЛЕМКІВЩИНИ

(із спогадів переселенця)

(Продовження. Початок у № 7)

III

Друга світова війна для мене, як і багатьох моїх земляків розпочалася 3 вересня 1939 року з боку села Цеголка, що поруч у Чехо-Словаччині. Після обіду покотили через гору Явір біля відомої Каплиці німецькі танки, а з боку Зборова-Бардієва низько-низько летіли трійками темносині літаки... Запам'яталося, що вони дуже ревли, і ми, хлопчиська восьми-десяти років, ховались від сатанинського гуркоту під яворами край річки Ропи, яка недалеко звідси мала свої джерела. Я пив з них чисту холодну воду, купався в кришталевих потоках...

Опір німцям зробив один поляк: він з балкона великого костьола у Висові стріляв у німецького офіцера...

З приходом німецьких військ було дозволено навчати дітей українською мовою в школах, створено вчительську семінарію в Криниці — також з українською мовою викладання, заохочувалося самодіяльне мистецтво (пригадується велике свято молоді в Устю-Руському, на яке прибуло декілька тисяч спортсменів, хористів, співаків з повіту.

Але так тривало недовго. Вже в кінці 1939-го і на початку 1940-го німецькі окупанти ввели обов'язкові поставки — «контигенти» — зерна, м'яса, шкір і ... людей для відправки в Німеччину. Вся худоба була покульчикована — одержувала свій номер, як і люди, котрі відтранспортовувались у Рейх на роботу. Та якщо нарося протягом майже 6 років окупації під тим самим номером залишалося тримісячним поросям (перестановка номерів новонародженим була повсюдною), то з поставкою людей так не виходило.

Спершу відправили з багатодітних сімей, потім — інвалідів. Бо вже в грудні молодих та літніх селян для роботи у Рейху не вистачало. Це для нашої сім'ї стало трагедією. Перед Різдвом 1940 року батько з сусідом поїхав саньми, запряженими нашою одною конякою, в повітове місто Горлиці — «купити щось на свята». Тут вони потрапили в німецьку облаву і... коня додому пригнав старий сусід, а батько та його односельці опинились «добровільцями» аж під французькою границею в багатого бауера.

Так я дев'ятирічним став господарем 6-моргової господарки, на якій, крім мене, матері і малої сестри, нікого не було. За рік я навчився косити, в'язати снопи, складати полукіпки, сушити сіно, а зимою — вивозити гній у поле. Вмів поставити на колеса перекинутого на гірських дорогах воза, повного снопів, навчився вставляти худобі кульчики, щоб і для себе заколоти і щоб для урядового «контигенту» рахувалося. І все це за півдня, бо другу половину треба було вчитись у школі.

Цим вступом я хочу підкреслити, що хоч було надзвичайно важко, але життя було цікавим, бачилась перспектива: «Повернеться батько й поїду вчитися до Львова. Хай війна швидше закінчиться...»

Та війна тягнулася, «контигент» ставав важчим. Більшість зерна і картоплі треба було продавати державі, одержувати в «отоварення» дерев'янки (шкіряні черевики з дерев'яною підошвою), кілька півлітровок горілки (її так і називали — «контигенівка») або жіночих хусток з штучного шовку, які не хотіли триматися голови.

... Про наступ червоних я почув наприкінці серпня сорок четвертого, коли одного ранку до корів, які пас, прибився осідланий кінь словацької армії. Він наче там завжди був, став пастися поряд з нашим одиноким «Каштаном» і не відходив. Потім з лісу вийшли два словацьких офіцери, спитали дорогу на вищий Тварожець (сусіднє село на території Словаччини) і повідомили, що словацька армія повстала, що коня можу собі забрати, а також піти недалеко у ліс і вибрати, що сподобається. Так я став власником коца, двох офіцерських шинелей, коня з сідлом і... ручного кулемета.

Днів через десять зі сходу почувся сильний гуркіт гармат. Радянські літаки летіли на захід день і ніч. Якось уночі бомбардували на словацькій стороні містечко Зборів. Була темінь, але від освітлювальних ракет було видно в нашій хаті, наче вдень.

Через тижнів два, у неділю, церкву оточили есесівці і всіх молодих людей у святочному одязі посадили в автомашини й повезли за 30 кілометрів копати окопи. Доводилось побувати на цих роботах і мені. Правда, не задурно. Кожної суботи ми одержували «зарплату» — чвертку горілки, два тюбики цукорків, пачку штучного меду і буханку хліба. Хто хотів, міг вранці стояти в черзі за баночкою чорної гіркої ячмінної кави, а в обід — за мискою супу на конячих кістках.

Так ми працювали до Різдва 1945 року — копали бункери, суцільні окопи в півтора метра завглибшки. І то в скалах, в дуже морозну зиму. Так готувалась лінія оборони «Венера-5», яку німці не встигли зайняти. Відступаючи, німці забрали з собою і робітників.

Радянські війська прийшли в Бліхнарку. Кордон з Чехо-Словаччиною практично залишався відкритим з літа 1944 року, ніким не охоронявся. Аж у кінці квітня 1945 року у Висову прибула невелика радянська прикордонна служба. Але то були фронтовики і за порядком на кордоні слідкували формально.

9 травня ми садили картоплю недалеко від хати. Прибіг посильний і повідомив, що радянський майор викликав усіх на збори. Прийшли. школа, де звичайно збиралися, була зачинена. Стояла гарна, сонячна погода, і всі зібралися під великою грушкою біля однієї хати. Тут майор повідомив, що — кінець війні, Німеччина капітулювала. Сільські музиканти побігли за інструментами. До пізнього вечора всі святкували. Танцювали біля школи під грушею Івана Варихи. Всі чекали повернення хлопців з фронту, рідних — з Німеччини.

(Далі буде).

І ЛЮБЛЮ ТЯ, ЛЕМКІВЩИНО, МОЯ МАТИ РІДНА

Редакційна пошта нашої газети нагадує гірську річку, яка з часом не тільки не міліє, а стає все більш потужною і повноводною. Пишуть нам земляки з усіх куточків України — Львова, Івано-Франківська, Києва, Донецька і Запоріжжя.

ГІРКІ РЯДКИ З ПРИВОДУ

З БОЛЕМ У СЕРЦІ

Дорогі краяни!

Минуло понад п'ять місяців з того часу, як редакція нашої газети опублікувала «Звернення громадян України, депортованих з Польщі, та їх нащадків (з Лемківщини, Надсяння і Підляшшя) в 1944—1946 роках» з проханням до всіх громадян поставити під ним свої підписи.

ПРОЧИТАЙТЕ МЕНІ, МАМО!

Так ся повідат

Поважни лемки,
Ся не гнівайте,
А по-лемківски
Внуків навчайте.
Ваши внучата
Повинни знати,
Як ся то лемки
Мают витати.
Руку ся подаст,
Шапку ся знимат.
«Як ся масте?» —
Так ся повідат.
Не довго, троха,
Порайцувати.
І юж ся треба
З лемком прощати.
Легко ся кланят,
Шапку ся знимат.
«Будте здорови!» —
Так ся повідат.
Як ся дякує,
Тиш мусит знати,
Треба повісти:
«Най Бог заплатит».
«Файни то лемки», —
Повідят люде.

МОЯ МАТИ РІДНА

Редакційна пошта нашої газети нагадує гірську річку, яка з часом не тільки не міліє, а стає все більш потужною і повноводною. Пишуть нам земляки з усіх куточків України — Львова, Івано-Франківська, Києва, Донецька і Запоріжжя. Долітає наша газета, як свідчать відгуки, і за межі рідної України. Знають її у Польщі, США, Аргентині, скрізь, куди доля занесла вихідців з Лемківщини.

На жаль, обсяг газети не дозволяє опублікувати усі листи, статті, наукові розвідки і нариси, котрі ми отримуємо. Ситуація змушує нас вдатися до суворого відбору і конкурсної основи, однак кращі з кращих матеріалів незмінно потраплять на шпальти газети. особливо багато ми отримуємо віршованої прози, віршів і поем. Щоб усі вони побачили світ, нам доведеться випустити чималий за обсягом журнал. А це в нинішній ситуації неможливо і не потрібно. Тому просимо вибачення в наших кореспондентів і закликаємо їх з розумінням поставитися до такої ситуації. Запевняємо також, що усі надіслані нам матеріали, уважно прочитуються і виносяться на обговорення редакційної колегії.

Щиро дякуємо найактивнішим нашим дописувачам Галині Щербі, Василю Пакошу зі Львова, Степану Грезі з Коломиї, Михайлові Пенгрину з Тернополя, Степану Шевчуку із с. Солуків на Івано-Франківщині, Т. Гурко з Бережан, Антоніні Кузик з с. Оліїв на Тернопільщині, Івану Кирпану зі Львова, Василю Савчуку з Бережан, М. Габорек з Чорткова, М. Дзінзьо з Борщова, Федору Гочу із Зиндранови (Польща), Григорію Нестору з х. Григочинського (Тернопільщина), Бірак Параскевії з с. Петриків на Тернопільщині, Марії Байко зі Львова, Івану Комара з Тернополя, Семену Шевчику з Монастириська, Осипу Рижику з с. Висови Горлицького повіту (Польща), М. Завійському, І. Головчаку з Івано-Франківська, Михайлу Михайлишину з с. Гутисько на Тернопільщині.

Просимо також не порвати щирої дружби з нашим часописом Петра Смереканича, першого редактора «Голосу Лемка» та Марії Дупляк із США, члена редакційної колегії журналу «Лемківщина».

Нагадуємо нашим допусувачам, що редколегія приймає тільки перші примірники матеріалів, надруковані на друкарській машинці або написані від руки. І в жодному разі не друкує матеріали, які були запропоновані іншим часописам.

Редколегія газети «Дзвони Лемківщини».

З БОЛЕМ У СЕРЦІ

Дорогі краяни!

Минуло понад п'ять місяців з того часу, як редакція нашої газети опублікувала «Звернення громадян України, депортованих з Польщі, та їх нащадків (з Лемківщини, Надсяння і Підляшшя) в 1944—1946 роках» з проханням до всіх громадян поставити під ним свої підписи.

Чи варто ще раз наголошувати на тому, яку вагому політичну силу має для нас це Звернення, що залишається на сьогодні нашим єдиним дійовим засобом впливу на Президента, Верховну Раду України та інші законодавчі і виконавчі органи нашої держави? Здається, це усвідомлюють усі.

Чому ж тоді так повільно іде збір підписів? Як пояснити байдужість і пасивність людей, що добровільно взяли на себе громадський обов'язок довести до відома усіх переселенців текст «Звернення» і зібрати під ним якомога більшу кількість підписів?

Досі лише декілька районних Товариств Тернопільської області проявили належну свідомість і високу громадську відповідальність, це, зокрема: Монастириське (3 700 підписів), Збаразьке (680), Заліщицьке (700), с. Петрики (790) і Тернопільське міське товариство» (2000). І це, власне, усе. Жодних відомостей не отримали ми зі Львова та Івано-Франківська, цілого ряду районних товариств Тернопільщини. Важко зрозуміти, чому не проявили належної активності наші земляки з Чорткова, Борщова, с. Підзамча (Бучацький р-н), Підгайців, Бережан, де тривалий час діють масові лемківські товариства, які завжди відзначалися високою свідомістю і винятковою громадською відповідальністю.

Важко говорити гіркі слова напередодні великих свят тим людям, з якими нас ріднить священне почуття любові до отчої землі і спільні духовні витоки, але, на жаль, їх не уникнути. Байдужості та апатичності нам не пробачать наші діти і внуки, далека предківська земля, з якої нас вивезли силоміць.

Отож до роботи у Новому році, не гоже зупинятися на півдорозі до мети!

РЕДКОЛЕГІЯ.

«Най Бог заплатит».

«Файни то лемки», —

Повідят люде.

І вам за внуків

Ганьби на буде

Стефа РУСИНКА-МОТОВИЛЯК.
с. Нове Роздоля
Львівської обл.

ОФІРУВАННЯ
на газету «Дзвони Лемківщини»

Ждиняк М. Ю. (м. Тернопіль) — 176.000 крб.
Габоряк М. Д. (м. Чортків Тернопільська обл.) — 50.000 крб.
Федорців О. П. (м. Чортків Тернопільська обл.) — 33.000 крб.
Корнафель (м. Миколаїв (обласний) — 20.000 крб.
Пенгрин М. (м. Тернопіль) — 40.000 крб.
Красовський Іван (м. Львів) — 7.000 крб.
Гончарик А. (м. Тернопіль) — 6.000 крб.
Колесник Л. В. (м. Тернопіль) — 100.000 крб.
Сенкс Василь і Валентина (м. Ів.-Франк.) — 50.000 крб.
Глібко О. Й. (м. Збараж Тернопільська обл.) — 200.000 крб.

Щиро дякуємо усім жертводавцям, що в цей складний час прилучилися коштами до утвердження першої лемківської газети в Галичині, зичимо їм щастя, здоров'я в Новому році і веселих Різдв'яних Свят. Боже заплат!

"Дзвони Лемківщини" — часопис крайового Товариства "Лемківщина" в Україні

Наша адреса: м. Тернопіль
бульвар Т. Шевченка, 21. Телефон 2-42-44.
Замовлення № 715 Тираж 2000
Обсяг 1 друк. арк. Друк офсетний.
Орендне підприємство видавничо-поліграфічний комбінат "Збруч", м. Тернопіль, вул. Живова, 11

Редактор Петро Сорока

Редакційна колегія:
Михайло Бенч, Ярослава Бережнюк, Марія Бурдяк (Чортків) Олександр Венгринович, Ігор Дуда, Стефанія Панцьо, Володимир Ступінський, Парасковія Трач, Ілля Чулик (Львів), Анатолій Ядловський (Івано-Франківськ).

Висловлені авторами думки можуть не співпадати з позицією редакційної колегії.

www.lemko.org
2010.07.23
13:58:02 +03'00'